

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Бідюк Наталі Михайлівни на дисертацію

Конівіцької Тетяни Ярославівни «Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність дослідження зумовлена низкою чинників, зокрема: вимогами суспільства щодо якості професійної підготовки психологів; потребами психологічної служби у фахівцях, які володіють риторичною компетентністю, що сприяє успішному вирішенню їхніх професійних завдань; необхідністю теоретичного обґрунтування та методичного розроблення шляхів формування риторичної компетентності у закладах вищої освіти; завданнями створення та використання сучасної методики формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти; доцільністю підготовки і впровадження відповідного науково-методичного забезпечення риторичної підготовки студентів-психологів з метою підвищення професійної діяльності. Водночас освітня практика доводить, що в змісті підготовки майбутніх психологів недостатньо уваги сфокусовано на особливостях формування та розвитку риторичних умінь і навичок. Досягнення бажаної якості підготовки майбутніх психологів гальмують брак розроблення й реалізації інноваційних методик і технологій навчання, що формують у студентів здатність інтегровано використовувати риторичні засоби, притаманні професійним завданням і функціям психолога; відсутність навчально-методичного забезпечення риторичної підготовки. У цьому контексті посилена необхідність створення оптимальних і дієвих педагогічних умов формування риторичної компетентності майбутніх психологів.

Вважаємо, що дисертаційне дослідження **Конівіцької Т. Я.** присвячено актуальній проблемі формування риторичної компетентності майбутніх психологів, оскільки їхні посадові обов'язки передбачають уміння консультувати, роз'яснювати, вести бесіду, діалог та дискусію з різними категоріями людей, здатність переконувати і словесно вирішувати їхні складні життєві питання, а також готовність до публічних виступів для конструктивного проведення психологічних тренінгів і науково-популярних презентацій, потреба в яких швидко зростає.

Дисертація виконана згідно з планом науково-дослідницької роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307). Тема затверджена вченою радою Львівського науково-практичного центру професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 8 від 14.10.2015 р.) і вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 4 від 24.11.2017 р.).

Проведений аналіз дисертації дає підстави стверджувати, що науковий та поняттєвий апарат дослідження визначено відповідно до вимог до такого рівня робіт і є достатнім для розв'язання окреслених логічно, сформульованих дисертанткою завдань, що дозволило здійснити ґрунтовний аналіз досліджуваної проблеми.

Усебічному розв'язанню завдань наукового пошуку сприяла коректно використана система науково-педагогічних методів, зокрема теоретичних, емпіричних і методів математичної статистики – (t-критерій) для перевірки достовірності підвищення риторичної компетентності майбутніх психологів.

Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Висновкам та розробкам, які представлені в дисертації, властива повнота та логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. Даючи оцінку головним здобуткам наукового дослідження, варто акцентувати увагу на результатах, що мають наукову новизну. Дисертанткою *вперше розроблено* модель формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО (концептуально-методологічний, змістовий, суб'єктний, організаційно-діяльнісний та оцінно-результативний блоки); *обґрунтовано* педагогічні умови ефективної риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО (розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості щодо риторичної компетентності як складової професійної підготовки психолога; удосконалення та розширення змісту риторичної підготовки студентів-психологів з урахуванням компонентів риторичної компетентності; упровадження та застосування в освітньому процесі інноваційних технологій риторичної підготовки студентів-психологів; інтегрування риторичних знань, умінь і навичок у профільну (професійно орієнтовану) підготовку психологів); *узагальнено* теоретико-методологічні засади формування риторичної компетентності в підготовці психологів; вплив риторичних умінь на формування професійної компетентності психологів; *уточнено* компоненти риторичної компетентності практичних психологів; особливості та тенденції, а також сучасні науково-педагогічні підходи щодо формування риторичної компетентності майбутніх психологів.

Дістали подальшого розвитку специфічні принципи формування та розвитку риторичної компетентності, напрями і перспективи риторичної підготовки майбутніх психологів; методи діагностики, критерії, показники і рівні сформованості риторичної компетентності психологів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації є логічними, аргументованими, послідовними, змістовними. Достовірність результатів підкріплюється опрацюванням великої кількості джерел (473 найменування, із них 30 – іноземними мовами), використанням здобувачкою сучасних методів дослідження, апробацією та впровадженням результатів дослідження у площину практичної діяльності ЗВО. Висновкам, що представлені в дослідженні, властиві достатній рівень повноти, виваженості, логічності та обґрунтованості.

Оцінка структури та змісту дисертації та її завершеність. Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та 13 додатків. Загальний обсяг дисертації – 343 сторінки. Основний текст викладено на 199 сторінках, з яких на 6 розміщено 2 таблиці й 13 рисунків. Побудова основних частин дисертації свідчить про логічність та завершеність викладу матеріалу. Обраний авторкою вектор дослідження надає роботі новизни і наукової

цінності. Кожний із розділів дисертації характеризується певним внеском у вирішення проблеми формування риторичної компетентності майбутніх психологів.

У першому розділі – **«Теоретико-методологічні засади формування риторичної компетентності у підготовці психологів»** – розкрито сутність поняття «риторична компетентність майбутніх психологів», розглянуто риторичну підготовку майбутніх психологів у ЗВО як актуальну проблему сучасної педагогічної науки, визначено науково-методологічні підходи і принципи формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів.

На основі аналізу теоретико-методологічних підходів (системного, гуманістичного, особистісно орієнтованого, комунікативного, діяльнісного, компетентнісного та контекстного) і психолого-педагогічних засад риторичної освіти, вивчення особливостей викладання риторики у закладах вищої світи (ЗВО), а також дослідження провідних риторичних аспектів професійної діяльності практичних психологів дисертанткою цілком правомірно й обґрунтовано визначено сутність, зміст і структуру риторичної компетентності майбутніх психологів.

Риторична компетентність психологів на переконання дисертантки є важливою складовою їхнього професіоналізму, інтегрованою комбінацією знань із риторики, досконалих риторичних умінь і навичок, сукупності особистісних ораторських якостей, що визначають здатність усвідомлено створювати і виголошувати адресний текст відповідно до мети і ситуації публічної промови, за допомогою риторичних засобів продуктивно комунікувати у професійній царині, адекватно розуміти клієнтів, оптимально взаємодіяти з тими, хто потребують психологічної допомоги.

У процесі дослідження Конівіцька Т. Я. довела, що формування риторичної компетентності має здійснюватися з дотриманням специфічних принципів: формування та розвитку риторичної компетентності майбутніх психологів визначено, зокрема: історичності та наступності, мисленнєво-мовленнєвої активності, діалогічності, педагогічного партнерства, рефлексивності, креативного текстотворення, інтегрування риторичних і психологічних знань і вмінь. Врахування запропонованих принципів сприяє становленню риторичної особистості студентів.

У другому розділі – **«Педагогічні основи формування риторичної компетентності майбутніх психологів»** – дисертанткою проаналізовано основні аспекти риторичної діяльності психологів, на основі яких визначено структуру риторичної компетентності майбутніх психологів, побудовано й описано модель її формування у процесі професійної підготовки, обґрунтовано педагогічні умови й розроблено методику формування риторичної компетентності майбутніх психологів

На основі проаналізованих аспектів риторичної діяльності психолога визначено структурні компоненти риторичної компетентності майбутніх психологів, які відображають багатоаспектність професійно орієнтованої риторичної діяльності психологів і детермінують усі напрями мовленнєво-риторичної підготовки: *мотиваційно-ціннісний компонент* (аксіологічна, потребнісно-спонукальна, етично-духовна складові); *інформаційно-когнітивний* (мисленнєва, знаннєва, інформаційна складові); *функціонально-діяльнісний* (мовленнєва, коннективно-операційна, творча, експресивно-емоційна складові); *професійно-адаптивний* (перцептивно-реактивна, рефлексивна, психолінгвістична складові).

Вагомим авторським внеском є обґрунтовані педагогічні умови формування риторичної підготовки майбутніх психологів, які є комплексом педагогічних заходів,

що забезпечують оновлення змісту навчання, застосування новітніх методів і технологій. Упровадження та реалізація побудованої моделі дала змогу організувати поетапне та послідовне формування риторичної компетентності, забезпечити системність і послідовність освітнього процесу, взаємозв'язки компонентів риторичної компетентності, спрогнозувати результати професійно-риторичної підготовки майбутніх психологів. Модель ґрунтується на систематичності, послідовності та неперервності формування та розвитку риторичних знань, умінь і навичок, враховує специфіку профілю навчання, тобто забезпечує цілісність і наступність риторичної та професійної підготовки майбутніх психологів у ЗВО. Результати апробації свідчать, що організована за авторською моделлю риторична підготовка у ЗВО підвищує мотивацію студентів до риторичної діяльності, інтегрує риторичні та психологічні знання, вміння і навички.

У третьому розділі – *«Дослідно-експериментальна робота з удосконалення риторичної підготовки майбутніх психологів у ЗВО»* – висвітлено програму, методика, організацію й етапи педагогічного експерименту; діагностичний інструментарій оцінювання компонентів риторичної компетентності; з'ясовано стан риторичної компетентності майбутніх психологів; подано кількісні та якісні результати і статистичний аналіз даних експериментальної перевірки впроваджених інновацій.

Цілком слушними є визначені автором критерії, показники сформованості риторичної компетентності, а також розроблений діагностичний інструментарій для встановлення рівня сформованості. Експериментальна перевірка засвідчила, що реалізація обґрунтованих педагогічних умов суттєво покращує риторичну компетентність майбутніх психологів, підвищився рівень якісних і кількісних показників успішності студентів з риторикознавчих і профільних психологічних дисциплін.

Заслуговує на увагу методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів, що поєднує елементи колективного, кооперативного, тренінгового та професійно ситуативного видів навчання, які обіймають комплекс сучасних методів розвитку риторичних знань, умінь і навичок відповідно до професійного спрямування психологічної освіти. Вибір інтерактивних методів здійснювався з орієнтацією на позиціонування студента як суб'єкта навчання та особистісно-професійного розвитку. Для формування риторичної компетентності дисертанткою використано особистісно орієнтовані, когнітивно орієнтовані, діяльнісно орієнтовані технології й активне застосування інформаційно-комунікаційних освітніх технологій.

Практичну цінність має авторський навчально-методичний комплекс, що містить посібник *«Методика формування риторичної компетентності майбутніх психологів»* для викладачів (вибіркова дисципліна *«Риторична майстерність практичного психолога»*) і посібник *«Підготовка до публічного виступу»* для студентів-психологів, в якому зібрано актуальні справи з формування та розвитку умінь і навичок публічного виступу.

Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Основні результати дослідження висвітлено у 29 публікаціях, з них 26 одноосібних, у тому числі: 3 посібники, 5 одноосібних статей у провідних наукових фахових виданнях України, 3 – у зарубіжних періодичних виданнях, 2 статті у збірниках наукових праць,

15 матеріалів і тез конференцій. Достатньо ґрунтовною є апробація результатів дослідження, що засвідчується участю дисертанта в наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях та семінарах різного рівня.

Загальні висновки є логічними та відповідають поставленим дисертанткою завданням. Дисертацію написано на належному науковому рівні. Дисертантка володіє теорією проблеми і методами її пізнання. Зазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають теоретичне і практичне значення для розв'язання завдань удосконалення професійної підготовки психологів.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, врахування яких увиразнило б високий рівень викладу наукового матеріалу:

1. Дискусійним, на наш погляд, є предмет дослідження (зміст, принципи, умови і методи формування риторичної компетентності у студентів-психологів). Вважаємо, предметом дослідження варто було б обрати педагогічні умови формування риторичної компетентності майбутніх психологів у ЗВО.

2. Виконуючи дослідження, дисертантка виокремлює низку методологічних підходів (п. 1.2), які на її думку, є найбільш важливими для риторичної підготовки та формування риторичної компетентності майбутніх психологів. Водночас вважаємо, що обґрунтування окремих підходів (наприклад, діяльнісний) подано автором описово і потребує ширшої наукової аргументації. У цьому ж параграфі автор здійснює детальний аналіз принципів навчання, які варто було б означити в назві параграфу.

3. Обґрунтовуючи педагогічні умови, бажано було б більше використати потенціал самостійної та дослідницької роботи у формуванні риторичної компетентності майбутніх психологів.

4. Характеризуючи змістовий компонент підготовки майбутніх психологів, автору доцільно було проаналізувати освітньо-професійні програми та навчальні плани, представити їх у додатках для більшої аргументації необхідності удосконалення змісту риторичної підготовки психологів. На нашу думку, друга педагогічна умова «удосконалення та розширення змісту риторичної підготовки студентів-психологів з урахуванням компонентів риторичної компетентності» та четверта «інтегрування риторичних знань, умінь і навичок у профільну (професійно орієнтовану) підготовку психологів» певною мірою переграються за своїм змістом і логічно було б їх об'єднати.

5. На нашу думку, мають місце певні невідповідності між визначеною метою дослідження та реалізованими завданнями, зокрема йдеться про авторську методику та її експериментальну перевірку. В меті автор визначає методику формування риторичної компетентності майбутніх психологів (розуміємо бакалаврів і магістрів), водночас у 5 завданні закладено методику формування риторичної компетентності лише в магістрів спеціальності 053 «Психологія» (опис методики у п. 2.4.). Вважаємо, що ці положення варто було б більш чітко обґрунтувати.

6. Робота лише б виграла, якби дисертантка звернулася до зарубіжного досвіду і висвітлила окремі елементи риторичної підготовки психологів в самостійному параграфі.

Висловлені зауваження і побажання не впливають на загальний високий рівень кандидатської дисертації.

Підсумовуючи вищевикладене зазначаємо, що дисертаційна робота **Конівіцької Тетяни Ярославівни** «Формування риторичної компетентності майбутніх психологів у закладах вищої освіти», є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне й прикладне значення для розвитку педагогічної науки, заслуговує позитивної оцінки, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМУ за № 656 від 19.08.2015 р. та за № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор - **Конівіцька Тетяна Ярославівна** - заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри практики іноземної мови та
методики викладання
Хмельницького національного університету

Н. М. Бідюк

Підпис Бідюк Н.М. засвідчує
проректор з наукової роботи

О. М. Синюк